

УДК: 7.011.2:101.1 (575.2.) (043.3)

DOI:10.58494/esai.23(7).2023.17

Раимбек уулу Аскар, ОмМУ, магистрант,
askar.developer@gmail.com

МУЗЫКА РУХАНИЙ БААЛУУЛУКТУ ЧАГЫЛДЫРУУЧУ ФЕНОМЕН

Аннотация: Бул макалада музыкалык-эстетикалык тарбия жаш муундардын дүйнө таанымын калыптандырууга чоң салым кошуп, инсанды тарбиялоодогу жана өнүктүрүүдөгү негизги милдеттери терең анализденди.

Түйүндүү сөздөр: музыка, ыр, вокал, маданият, эстетика, сулуулук, тарбия.

МУЗЫКА – ФЕНОМЕН, ОТРАЖАЮЩИЙ ДУХОВНУЮ ЦЕННОСТЬ

Аннотация. В данной статье музыкально-эстетическое воспитание внесло большой вклад в формирование мировоззрения молодого поколения, глубоко проанализированы основные задачи в воспитании и развитии личности.

Ключевые слова: музыка, песня, вокал, культура, эстетика, красота, образование.

MUSIC IS A PHENOMENON REFLECTING SPIRITUAL VALUE

Annotation. In this article, musical and aesthetic education has made a great contribution to the formation of the worldview of the younger generation, the main tasks in the education and development of personality are deeply analyzed.

Key words: music, song, vocals, culture, aesthetics, beauty, education.

Азыркы учурдагы жашоодо көңүл ачууга, ырахаттанууга умтулуу жаш муундун эрки менен аң-сезимин деградациясына алып келиши мүмкүн. Жаштарды музыкага тартууда анын формаларынын жана жанрларынын бардык байлыгында классикалык жана элдик музыка зор роль ойнойт. Бирок азыркы шарттарда жаштардын музыкалык жана эстетикалык маданияты, негизинен оюн-зоок музыкасынын таасири астында калыптанган. Классикалык-академиялык салттын музыкасынын жана элдик музыканын ордун бүгүн оюн-зоок музыкасынын жанрлары үстөмдүүлүк кылууда, алар биринчи кезекте жаштарды тарбиялоого багытталышы керек.

Музыка искусствосу сулуулук, жакшылык, акыйкат сыяктуу руханий баалуулуктарын алып жүрөт. Ал адамдын рухунун жогорку жетишкендиктерин динамикалуу чагылдырат. Музыка адамдын ички гармониясын аныктап, убакытка жана түбөлүктүүлүккө болгон мамилесин тактоого жардам берет. Сулуулукту түшүнүү адамдын ички дүйнөсүнө жаңылануу алып келет.

Искусствонун башка түрлөрү сыяктуу музыка инсандык сапаттарды өнүктүрөт. М.Ю. Долгушиндин пикири боюнча, музыка чыгармалары сезимдик-эмоционалдык чөйрөгө таасир этүүчү каражат, адамдардын ортосундагы позитивдүү мамилелердин келип чыгышына өбөлгө түзөт.

Түбөлүк кыймылдын жана жаңылануунун символу болгон музыка өзгөчө алардын эркиндигин толук чагылдырып, адамдын улуулугун таанып-билүүгө жардам берет. Музыканын өзгөрмөлүүлүгү жана ийкемдүүлүгү, анын өткөөлдүүлүгү жана агымдуулугу бар болуунун түбөлүк баалуулуктарын чагылдырат. Классикалык музыканын руханий өзөгү жакшылыктын, чындыктын жана сулуулуктун биримдиги түзөт. Адамдын руханий дүйнөсүнүн сулуулугун бүтүндөй ачып берген позитивдүү жогорку принципке ээ. Сулуулук жакшылык менен чындыктын сырткы көрүнүшү, ал музыкада үн аркылуу чагылдырылат.

Музыка адамга тарбия гана бербестен, ден соолугуна да таасирин тийгизет. Байыркы Египетте жана Кытайда да дарыгерлер музыкалык обондор ар кандай ооруну айыктырат деп ишенишкен, мисалы, хор менен ырдоо уйкусуздукту дарылайт жана ооруну басат. Улуу

математик жана ойчул Пифагор музыканы кайгыга каршы турган интеллектти өнүктүрүү үчүн колдонууну сунуш кылган. Ал эми Платон “музыка денедеги жана бүт ааламдагы бардык процесстердин гармониясын калыбына келтирет”, - деп эсептеген. Авиценна психикалык жактан оорулууларды дарылоодо музыканы абдан эффективдүү колдонгон [1]. Заманбап илимпоздордун пикири боюнча, конгуроонун күүсү баш ооруну, муун ооруларын ж.б. вирустарды жана коркунучтуу оорулардын козгогучтарын жок кыла турган ультра үн жана резонанстык нурларга ээ.

Музыка көнүлдү көтөрөт, энергия берет, ошондуктан эртең менен ритмикалык мотивдерди, ал эми кечинде тынч обондорду угуу бекеринен эмес. Музыканын адам организмдеги мааниси чоң экени талашсыз. Бул ден соолук менен өз ара байланышта болот. Мисалы, Моцарттын музыкасы жана этникалык обондору стресстен арылууга жана эмоцияларды башкарууга жардам берүүчү күчүнө ээ, ошондой эле жандуу жана жагымдуу обондор кыймылдардын координациясын, мобилдүүлүктү жакшыртат. Классикалык музыка булчундардын чыңалуусун жок кылууга, толкунданууну азайтууга касиетине ээ.

Андан сырткары классикалык музыканын добуштары, идеалды жашоонун эң жогорку баалуулуктарынын топтому катары камтып, адамга ааламдын сулуулугун ачып берүү күчүнө ээ. Музыка адамдын ички дүйнөсүн байытып тарыхый окуяларды, адам рухунун эң бийик чокуларынын жандуу элестетүүгө жардам берет. Искусствонун бул түрү ааламдын картинасын туура түшүнүү катары пайда болуп, бара-бара адам жашоосунун жагымдуу руханий чөйрөсүнө айланды.

Анын максаты адамдын рефлексивдүү аң-сезими үчүн зарыл болгон өзгөчө жалгыздык атмосферасын түзүү болгон. Ал адам үчүн аны курчап турган бардык нерселерден ажырап, коомдук механизмдин бир бөлүгү болууну токтотуп, өзүнүн «менинин» терендигине сүнгүп киргенде, адамдын бар болуусун аныктаган сейрек кездешүүчү кыраакы көз ирмемдерди жаратты. Музыка угуу процессин коштогон ой-сезимдин жогорку чыңалуусу адамды жашоонун маанисин, дүйнөдөгү өз ордун табууга үндөйт. Музыканын жардамында эсте сакталган эң жогорку руханий баалуулуктар адамзатты өткөндөн келечекке карай вертикалдуу кыймыл менен бириктирген көзгө көрүнбөгөн өзөктү билдирет.

Философ В.П. Сараниндин пикири боюнча, музыка ар дайым сезимдерди калыптандыруучу жана өркүндөтүүчү маданияттын туруктуу түрү болуп келген. Музыканын баалуулугу жана сапаты дайыма эле ачык-айкын боло бербейт. Музыкалык мейкиндик агрессивдүү, терс болушу да мүмкүн [2].

Ал эми вокалдык терапия ички чыңалуудан арылуу жана өзүн-өзү көрсөтүү каражаты болуп саналат. Ырдоо процессинде дем алуу өнүгүп, ички органдарга массаж жасалат жана окумуштуулардын айтымында, адамдын ишмердүүлүк жөндөмдүүлүгү мына ушундан көз каранды. Музыка жана ден соолук, музыка жана эмоциялар, музыка жана иш-аракеттер, музыка жана байланыш ж.б.

Музыкалык-эстетикалык тарбия жаш муундун дүйнө таанымын калыптандырууга чоң салым кошуп, инсанды тарбиялоодо жана өнүктүрүүдөгү негизги милдеттердин бири бойдон калууда.

Музыкалык-эстетикалык маданият инсандык сапаттардын комплекси, анын ичинде музыканы жандуу чыгармачылык катары эмоционалдуу кабылдоо, анын образдуу мазмунун түшүнүү, көркөм-эстетикалык кубулуш катары баалоо, түрдүү ишмердүүлүктөрдө музыкалык идеялар менен эркин аракеттенүү. Музыка башка искусствонун башка түрлөрү сыяктуу эле фантазияга кеңири мүмкүнчүлүк берет, өз кезегинде ар кандай музыкалык чыгарма да фантазиянын үзүрү болуп саналат. Музыка бардык искусствонун эң сырдуусу, ал реалдуулуктан ушунчалык алыс жана ошол эле учурда турмуштук тажрыйбага абдан жакын.

Эстетикалык маданиятты калыптандырууда музыкалык тарбиянын ролу баа жеткис, анын негизги максаты музыкалык ишмердүүлүк тажрыйбасын жаңы муунга өткөрүп берүү болуп саналат. Музыкалык билим берүүдө инсандын гармониялуу өнүгүшүнө, моралдык-эстетикалык сезимдерин, идеалдарын, муктаждыктарын, музыкалык табитин калыптандырууга көмөктөшүүчү устат менен шакирт өз ара аракеттенүү процесси жүрөт.

Жаштарга музыкалык тарбия берүү билимине, шык-жөндөмүнө, музыканын татаал жана назик тилин өздөштүрүүсүнө жана музыкалык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө багытталган максаттуу окутуу аркылуу ишке ашырылат.

Музыкага болгон кызыгуу, музыкага болгон кумарлануу, ага болгон сүйүү анын тарбиялык жана таанып-билүү ролун аткарышы үчүн анын көркүн жаштарга кеңири ачып берүү. Искусство менен адамдын ортосунда өз ара байланыш болгон учурда анын ички дүйнөсүн өркүндөтөбү же жокпу, ал музыканы уга билүү маданиятына жараша болот. М.Когандын пикири боюнча “Искусство адамда сезимдерди жана акыл-эсти, эркти жана жүрүм-турумду, моралдык принциптерди жана эстетикалык идеалдарды, чыгармачылык ой жүгүртүүнү жана дүйнөгө илимий көз карашты калыптандыруу жана психикалык ишмердүүлүктүн түрдүү чөйрөлөрүнө таасир этүүгө жөндөмдүү» [3].

Өткөн учур адам үчүн азыркы учур менен байланышып, ушул учурду жаны маанилер менен толуктоого мүмкүндүк берген даражада баалуу болуп эсептелет. Өткөн учурлар эсте калат, ал эми келечек кыялдарда пайда болот. Музыка адамга мезгилдердин ортосундагы байланыштарды сезүүгө мүмкүндүк берет. Бирок музыка ошол эле учурда көптөгөн муундардын эс тутуму болуп саналат. Музыка ошол эле учурда адамдын фантазиясын белгисиз алыстыкка алып баруучу, сырдуу келечекке тийип, ага көз чаптырууга мүмкүнчүлүк берген керемет кыял.

Музыкалык билим берүү, анын табигый музыкалык жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү же аны маданий баалуулуктар менен тааныштыруунун жолу гана эмес, ошондой эле өзүн-өзү таанып билүүсүнүн эң натыйжалуу жолу экендигин белгилей кетүү максатка ылайыктуу. Музыкалык тарбия азыр жалпы билим берүүнүн бир бөлүгү катары каралууга тийиш, ал музыка жөнүндө шык-жөндөмдөрдүн жана билимдердин жыйындысын гана бербестен, бизди бул дүйнөдө жашоого жана өз ара аракеттенүүгө даярдайт. В.А. Сухомлинскийдин пикири боюнча: «Музыкалык тарбиялоо – бул музыкантты тарбиялоо эмес, биринчи адамды тарбиялоо» [4].

Ошентип, жаштарга таасир этүүчү көптөгөн тарбиялык каражаттардын арасында музыка маанилүү орунду ээлейт. Адам музыкалык билим алуу процессинде музыкалык баалуулуктарды өздөштүрүп, руханий жактан өнүгөт, искусство менен таанышат.

Адам руханий жандык болуп саналат, ал аны таза биологиялык болмуштун чегинен чыгара турган трансценденттик муктаждыкты башынан өткөрөт. Күнүмдүк турмуштун эмпиризмдин жеңип, белгисиз алыстыктарга, мейкиндикке ой менен жетүүчү – рухий башаат болуп саналат.

Адамдын табиятында түбөлүктүүлүк үчүн көз ирмемди курмандык кылууну талап кылган жагдайлар да бар. Музыкага синген түбөлүк баалуулуктарды адам идеал катары сезет, ал үчүн көз ирмемдерди курмандыкка чалууга туура келет. Адам өзгөчө жандык катары бардык жаратууларында, чыгармаларында түбөлүктүүлүктүн изин калтырат.

Сулуулук менен таанышуу бул музыка менен баарлашуудан суктануу, урматтоо жана кубанычты пайда кылган музыканы түшүнүү. Музыка менен баарлашуу инсандын бүтүндөй маңызын жарк эткендей каптайт. Бекеринен С.Лангер “кыраакылык – бул музыканын белеги” деп белгилегени бекеринен эмес [5].

Корутунду

Жалпысынан айтканда, музыка кубулуштун түпкү маңызына кирүү, анын эң жогорку максаттуулугун, башкача айтканда, гармония менен кооздукту түшүнүү жөндөмүн пайда кылат. Сулуулукту түшүнүү инсандын руханий жаңылануусу, анын руханий горизонтунун кеңейиши катары көрүнөт. Музыка адамда анын аң-сезиминде уктап жаткан бардык рухий күчтөрдү ойготот. Ал адамдын жеке руханий тажрыйбасы болгон тымызын билимди актуалдуу кылат. Классикалык музыкада биз ачкан түбөлүктүү баалуулуктар адамдын эң жогорку максатын, анын руханияттын жаратуучусу катары милдеттерин эскертип турат.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Алексеев П. В. А47. История философии : учеб. – М.: ТК Велби, Изд-во. Проспект, - 2005. – 240 с
2. Саранин Владимир Петрович. Музыка как смыслообразующая константа жизнедеятельности человека : диссертация ... кандидата философских наук : 24.00.01. – Тамбов. -2003. – 159 с.
3. Коган Г. У врат мастерства. – М.: -1961. – С. 39.
4. Сухомлинский В. А. О воспитании. М.: -1981.
5. Лангер С. Философия в новом ключе. М.: Республика. -2000. – 287 с.

